

bezoeken? Wanneer hij de zieken en ouden van dagen etc. geregeld wil bezoeken, heeft hij minstens vier middagen per week nodig, en dan moeten de gezonden zich hiermee getroosten, dat ze des Zondags in de gelegenheid zijn, hun verlangen om den predikant te zien en te hooren vervuld te krijgen.

Bij zoo'n klein getal dienaren is de bearbeiding niet uit te breiden.

Tenslotte is er aan den tijd en de kracht van een domine ook een eind.

En laat men voorzichtig zijn met klagen en moppen, en even voorzichtig met mooie werkplannen, die voor uitvoering niet vatbaar zijn, omdat ze te pletter stooten op de harde werkelijkheidsmuren. Er is zoo ontzaglijk veel te doen, en laat ik een greep mogen doen uit eigen ervaring. Ik nam mij voor, toen ik in Den Haag kwam, om straat voor straat af te werken, en waarlijk, het gelukte mij eerst boven verwachting, en ik schoot betrekkelijk voorspoedig op. Maar ach, toen ik nog na geen jaar, mijn wijkboek bijwerkte, bleek mij dat tal van straten geheel van gedaante veranderd waren, en door verhuizing en vertrek, er heel andere gezinnen woonden, en ik opnieuw kon beginnen.

Meer zal ik over het predikanten tekort niet zeggen.

Er waren bladzijden over te schrijven.

Het aantal dienaren moest minstens verdubbeld worden.

Want een getal van 1000 zielen voor iedereen domine is waarlijk niet te klein, en de omvangrijke arbeid in den engen kring van het kerkelijk leven en op het breede terrein van Gods Koninkrijk, dat evenzeer onze krachten eischt, roept om arbeiders, die zich in den vollen stroom van werk en actie willen storten.

Waar is het geloof, dat die roeping aandurft? God opene harten en heurzen.

Het tweede euvel, waarvan Dr. Harrenstein spreekt²⁾, is de verkeerde ligging en het gebrek aan kerkgebouwen. Ik stem dit he zwaar onmiddellijk toe, want wanneer ik bedenke dat we in Den Haag plm. 6000 belijdende en plm. 6000 doopleden hebben, waarvan er toch wel een 7000 ter kerk kunnen komen, en dat daar tegenover staan een vijftal gebouwen met plm. 5000 plaatsen, dan schrik ik van het tekort. Waar blijven de andere 2000 leden? Speculeeren we op deze wijze niet op het elders kerken of het thuisblijven, en werken we daarmee niet het kwaad in de hand, dat Dr. Harrenstein in de derde plaats noemt, n.l. de onverschilligheid voor de kerk, zich openbarend in het slechte kerkbezoek?

Ook dit euvel moet verontrusten.

Wanneer men den toestand van de meeste dorpskerken vergelijkt met dien in de stadskerken, huilt men voor deze laatste, want is het niet droef dat een derde van degenen, die ter kerk kunnen gaan, eenvoudig niet komen. Wanneer ik hieraan toevoeg, dat slechts de kleinste helft aan de Avondmaalsviering deel neemt, zal ieder begrijpen dat er van gerustheid en zekerheid geen sprake kan zijn, en we alle reden hebben om te waken. En die waakzaamheid moet daarom zoo scherp zijn, omdat, en ik wil deze opmerking niet achterwege houden, menigeen (en daarover ook, die in onze kringen voorstaan), zich gewend heeft om slechts eenmaal de kerk te bezoeken, en geregeld 's avonds gemist wordt.

Wat heeft dit voorbeeld op velen een slechten invloed geoefend!

Wat zou het heerlijk zijn, wanneer vooral in de groote steden een zeker deel het niet langer aan z'n aristocratie verplicht achtte, om den kerkgang tot eenmaal te beperken! Ook dit is een euvel, dat verdwijnen moet.

Als laatste gevaar noemt Dr. H. de massaliteit der stadskerk.

Haar ongedeeldeheid houdt haar bloei tegen. En hierin ligt het teere puntje.

Daarover hoop ik de volgende week te schrijven.

K. D.

²⁾ Het arbeidsterrein etc. p. 9 e. v.

UIT DE SCHRIFT.

Gods reformatiewoord.

Want zoo zegt de Heere tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen.“ Jeremia 4:3.

Dit is Gods reformatiewoord.

De koning Josia heeft Jeruzalem en Juda van hoogten en bosschen, van gesnedene en gegolene beelden gezuiverd.

De sinds Hizkia's tijd verwaarloosde tempeldienst is weer in eere hersteld.

Bij het terugvinden van het verloren wetboek is Josia's heilige reformatiegeestdrift nog hooger gaan vlammen.

De koning maakt openlijk een verbond, dat hij den Heere zal nawandelen met zijn gansche haren en zijn gansche ziel.

En heel het volk, in zijn oudsten vertegenwoordigd, vereenigt zich met zijn koning in de plech-

tige belofte om de pas gevonden wet des Heeren na te leven.

Er wordt een Paascheest gevierd, zoo stipt en trouw naar de Mozaïsche inzetting, als sinds Samuëls dagen niet is gekend.

Prachtig, prachtig!

Maar juist in dezen reformatietijd komt Gods reformatiewoord door Jeremia's mond tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

Want er is een reformatie mogelijk, die niet veel dieper doordringt dan tot het oppervlak.

Als van dien Palestijnschen akker, waarvan de ontginning te gemakkelijk wordt opgevat.

Waar men over de struiken en doornen, die den bodem ontreinigen, met den lichten ploeg wal heenbobbelt.

Dan kan men wel zaaien.

Tusschen de doornen.

Maar doornresten zijn van taale levenskracht. En de doornen wassen op en verstikken het zaad.

„Ik ging“, zegt de spreukendichter, „voorbij den akker eens luiards en voorbij den wijngaard van een verstandeloos mensch en zie, hij was gansch opgeschoten van distelen, zijn gedaante was met netelen bedekt. Als ik dit aanschouwde, nam ik het ter harte, ik zag het en nam er onderwijzing aan.“

En zoo zegt de Heere tot de mannen van Juda en Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

Koning Josia is in zijn reformatiearbeid persoonlijk oprecht voor God. Wie las van zijn innerlijke ontroering, toen Saphan uit het wetboek las, zal daar niet aan twifelen.

Toch vermag zijn hervormingsijver slechts aan de letter der wet heerschappij te verzekeren. De afgedorij wordt van Jeruzalems hoogten, uit Juda's bosschen teruggedrongen naar de huizen, naar de binnenkamers, naar de harten.

En daar woekert het onkruid voort.

Want er is uitwendige ommekeer. Er is reformatie van den veredienst. Er is reformatie van de zeden. Er is reformatie van het uiterlijk aspect van het volksleven.

Maar daar blijft het bij.

Er is geen innerlijke reformatie. Er is geen vernieuwing des harten. Er is geen bekeering.

Of... er is wel bekeering. Maar dan bekeering tot den tempel, zonder bekeering tot den Heere. Bekeering tot den godsdienst, zonder bekeering tot God.

Wel breed. Niet diep. Dus oppervlakkig.

En nu komt na Josia's reformatiewoord tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem het reformatiewoord des Heeren: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

Juist in de gezegende dagen, wanneer nieuwe reformatiedrang de harten komt aangrijpen, moet dit reformatiewoord Gods in de zielen doórtrillen.

Want ons hart is zoo arglistig.

Het zoekt een geestelijk tekort zoo licht te herstellen door ijver in uitwendigheden.

Die ijver is prijselijk.

Slechts de zelfgenoegzaamheid kan meenen, dat we, bij voorbeeld, in den vorm van onze prediking, de inrichting van onzen eeredienst, den uitgroei van onze belijdenis, zijn, waar we wezen konden. En dat we nu maar blijven moesten, waar we zijn.

En dat we door vast te houden wat we hebben en zooals we het hebben, het best (egen verval) kunnen waken.

De drang tot reformatie is voor deze zelfgenoegzaamheid de dood. En deze dood is een gezegende.

Indien nu de nieuwe reformatie maar niet in de breedte verloopt.

Indien ze nu maar niet met vervorming van het oppervlak zich tevreden stelt.

Indien ze maar wordt tot een innerlijke aangrijping van de harten en leidt tot het braken van een braakland.

Indien ze maar bij hen, die voorlichten en die voorgelicht worden, leidt tot ontwakning van de heilige zelfkritiek, die de moeder is der zelfveroetmoediging.

Ons geestelijk tekort is meer dan een tekort van uitwendigheden.

Het is een tekort aan vreeze Gods in de harten.

Het is een tekort aan levend leven in gemeenschap met den Heere Jezus Christus door den Heiligen Geest.

We willen immers nog wel zeggen, dat onze Heiland voor onze zonden heeft geleden aan het kruis. Maar willen we even gaarne onze eigen zonden kruisigen?

We willen nog wel de wereld roepen tot de waarheid. Maar als die waarheid dan ook komt tot wat er van diezelfde wereld in ons eigen hart overbleeft?

Een braakland braken doet pijn.

Het ploegijzer van Gods Woord is zoo scherp,

als het door de drifkracht des Geestes een verontreinigd menschenhart komt openscheuren.

Het snijdt zoo diep.

Maar deze smart is een heilzame smart.

Deze smart is de moeder der vreugde.

Het is straks feest op den akkergrond, die zuchtte toen de bodem werd opgereten om hem rul te ploegen.

Het is feest. Want het zaad is oogen geworden. Dertig, zestig, honderdvoud.

G. R. K.

KERKELIJK LEVEN.

De aanval van Dr. Visscher.

VII.

De aanval van Dr. Visscher is psychologisch te verklaren uit den wensch om gebroken evenwicht te herwinnen.

Zijn fout is, dat hij een zaak van tekstonderzoek opblaast tot een kwestie van Schriftcritiek.

Wij stelden daar tegenover, dat hij de Geresformeerde Kerken, en inzonderheid Dr. H. H. Kuiper, ten onrechte beschuldigt, zich op de lijn der Schriftcritiek te bewegen.

Wij bewezen met de eigen woorden van Dr. H. H. Kuiper, dat zijn bewering in zake het Markus-slot op tekstonderzoek gegrond is.

De eigen geschriften der bijbelschrijvers zijn er niet meer. De handschriften geven wat door anderen werd overgeschreven.

Hierin komen vele varianten (verschillen) in lezing voor. Deze zijn gewoonlijk zeer onbeduidend.

De groote moeilijkheden concentreeren zich bij het tekstonderzoek om Markus 16:9-20, Joh. 7 vs 53-8:11 en 1 Joh. 5:7.

Hierover heerscht onder geleerden geen eenstemmigheid. Prof. Davineck b.v. noemde reeds in 1897 de echtheid van 1 Joh. 5:7 twijfelachtig.

Toch sloeg Dr. Visscher toen geen alarm.

Wat nu het Markus-slot betreft, hierover is niet nu pas, maar van de eerste eeuwen der Christelijke Kerk al verschil van opinie. Mannen, die aan geen Schriftcritiek dachten, meenden het op grond van het tekstonderzoek te moeten loslaten. In de beide oudste handschriften komt het niet voor.

Toch houden wij voor ons aan de canoniciteit ervan vast. En wel voornamelijk, omdat er een getuige is voor de echtheid van dit slot, die leefde vóór het oudste ons bekende handschrift werd geschreven.

Op een andere vraag: of het van Markus zelf of van een ander is, mochten wij niet ingaan. Dit behoeft ook niet, omdat dit niet in het geding is. Prof. Visscher toch laat doorschemeren, dat hij het Markus-slot beschouwt als door een ander geschreven en ook prof. Kuiper spreekt het waarschijnlijkheid daarvan uit.

De beide hoogleraren staan daarom niet zoover van elkaar als Dr. Visscher wil doen gelooven.

In zijn betoep op autoriteiten als Dr. Kuiper en Lahn is Dr. V. wel zeer ongelukkig. Uit woorden van den eerste trekt hij een onjuiste conclusie en die van den laatste schijnt hij te haastig te hebben gelezen.

Nog andere autoriteiten brengt Dr. Visscher bij deze kwestie te pas en wel „de vaders“.

Het doet misschien even vreemd aan onder „de vaders“ ook de Arminiaan Hugo de Groot te zien opgenomen, maar daarover stappen we gaarne heen.

Over 't geheel bewaren onze vaders over het Markus-slot het stilzwijgen.

Slechts een enkele laat er zich over uit.

En dit kan Dr. Visscher worden toegegeven; zij houden voorzover ik heb kunnen nagaan, zonder uitzondering Markus 16:9-20 voor kanoniek.

Maar zij houden het ook voor authentiek, dat wil hier zeggen: van Markus zelf afkomstig.

En daar zit Prof. V. nu in het gedrang.

Daar staat hijzelf tegen de vaders over. Want zooveel laat hij in zijn brochure wel doorschemeren, dat hij het Markus-slot niet authentiek acht, niet door Markus zelf geschreven.

Als dus een ander van de vaders in meening verschilt, dan frons Prof. V. bedenkelijk de wenkbrouwen.

Maar als hijzelf met de vaders in tegenspraak geraakt, dan voert hij daarvoor niet eens een verontschuldiging aan. Alle motiveering laat hij zelfs achterwege.

Is dit niet een meten met twee maten?

En hoe spreken dan de vaders over het feit, dat sommigen het Markus-slot weglaten?

Nemen zij het hoog ernstig op?

Men weet, hoe onze vaders tegenover ketters nooit een blad voor den mond namen.

Zij werpen hun woorden naar het hoofd, die wij als minder beschaafd nooit gebruiken.

Als zij dit verschil dan zoo gevaarlijk achten als Prof. Visscher, zouden zij stellig ongezoeten termen hebben gebezigd.

Daarvan is echter niets te vinden.

Zij nemen de zaak heel kalm op.

Ik heb al wat van de vaders onder mijn bereik lag erop nageslagen en heb er niet één aangetroffen, die zulk een vernietigend oordeel uitspreekt als Prof. Visscher. Zij spreken van geen kritische schaar, van geen gemis aan eerbied jegens de Schrift.

Zij geven eenvoudig de opinie van anderen weer, stellen daartegenover de hunne en verdedigen die.

Maar van alle verkettering onthouden zij zich.

Een man als Petrus van Mastricht b.v. leidt zijn eigen gevoelen in met de gemoeidelijke wending: „Beter zegt Grotius...“

Dat is al.

In d
der vie

Doch
aanga
Om
het wo

zijn
dit
Par
get
zou
Ger
er
lij
die
ge
he
lore
dee
dit
nad
exe
spe
aan
vol
der
of p
Zel
oud
oni
zijn
Zie
nin
om
Rid
407
swa
zoo
pitt
voo
wor
om
den
Kuy

Maar
Word
zen, da
vang
geweest
Waar
rige sch
het Ma
En d
Waar
na de
systema

Waar
wij het
dorf. W
danken
in den
bezaten
Waar
beide c
het Sin
zoozeer
gentien
vaders

Hoe
de vade
vang b
Dat i
Juist
materia
schriften
kregen.

Ik he
van Dr
Maar
mogelijk
Men

koop si
gen ho
Maar
Want
stelling.

Om e
Men
vaderen
gehoede
den ge
hoefte
er ook

Tegen
Men

den
van
aan
„zij
Petr
geac
dict
schr
wij
er v
dit
weg
love
des
denk

In deze blijft Prof. Visscher niet het voorbeeld der vaderen getrouw.

Doch luisteren we naar wat Prof. Visscher nu aangaande de vaderen betoogt (bl. 12, 13).

Om objectief te blijven geven we hem zelf weer het woord:

„Men meene echter niet, dat zij geheel onbekend zijn geweest met de bezwaren, die er ook nu tegen dit slot ingebracht worden. Zoo bestrijdt David Pareus reeds hen, die een beroep op Marcus' getuigenis afwijzen, omdat het slot in handschriften zou ontbreken. (Zie David's Parei Opera theologica, Genevae 1650, III, IV, fol. 704). Ook Grotius was er volkomen mee op de hoogte. „Het is ongeloflijk,” zegt hij, „dat de geschiedenis der opstanding, die zulk een hoogst voortnam deel van het Evangelie is, door Marcus zou zijn weggelaten. Ook schijnt het mij ongeloflijk dat deze door hem geschreven, verloren zou zijn gegaan en dat door een ander dit gedeelte zou zijn aangevuld. Hoe zou zulk een gebrek in dit boek ontstaan, dat toch zonder twijfel terstond nadat het in het licht verschenen was in vele exemplaren is afgeschreven en wijd en zijd verspreid. Bovendien, waarom heeft dan hij, die het aanvulde, niet de eigen woorden van Mattheus gevolgd?” Zoo gaat Grotius voort met de opsomming der bezwaren, waaronder ook dat het slot geheel of gedeeltelijk in sommige handschriften ontbreekt. Zelfs noemt hij de ook door lateren, op grond van oude getuigen aangevoerde verklaring, dat deze omisatie door de afschrijvers opzettelijk zou geschied zijn om aan een tegenstrijdigheid te ontkomen. (Zie Hugonis Grotii Annotationes in N. T. Groningen, 1827, Vol. III, p. 101). En zoo heeft ook, om dan een volksboek te citeren, Franciscus Biderus in zijn Schriftuurlijk Licht, dl. IV, blz. 407, kol. a er op gewezen, dat er zijn, die „de swarigheid van dat eerst aan Maria Magdalena” zoo groot achten, „datse daerom dit zestiende Capittel van Marcus houden voor Apocryph”. Deze voorbeelden, die gemakkelijk vermeerderd kunnen worden, bewijzen, dat het probleem in zijn geheel omvang aan de vaderen bekend is geweest. Toch denkt er geen van hen aan de methode van Dr. Kuyper toe te passen.”

Maar hoe hebben we het nu?

Wordt door deze voorbeelden inderdaad bewezen, dat het probleem in zijn geheel omvang (ik spatieer!) aan de vaderen bekend is geweest?

Waar vindt men bij de vaderen een nauwkeurige schifting van de handschriften in verband met het Markuslot?

En daar draait toch alles om!

Waarom cijfert Prof. V. het feit weg, dat eerst na de hier genoemde vaderen het tekstonderzoek systematisch, wetenschappelijk werd gedreven?

Waarom houdt hij er geen rekening mee, dat wij het aan den arbeid van mannen als Tischen-dorf, Westcott en Hort, Nestle en Von Soden te danken hebben, dat wij een zooveel beter inzicht in den tekst verkregen hebben dan onze vaderen bezaten?

Waarom schakelt hij het eenvoudig uit, dat de beide oudste handschriften, het Vaticaanse en het Sinaitische, welke ons in zake het Markuslot zoozeer in verlegenheid brengen, eerst in de negentiende eeuw bekend zijn geworden en onzen vaderen totaal onbekend waren?

Hoe is het mogelijk, dat hij kan beweren: aan de vaderen is het probleem in zijn geheel omvang bekend geweest?

Dat is met de feiten in flagranten strijd.

Juist door de nadere bestudeering van het tekst-materiaal en inzonderheid van de oudste handschriften, heeft dit probleem zulk een omvang verkregen.

Ik herhaal: op de wetenschappelijke verdiensten van Dr. V. hoop ik nooit het minste af te dingen. Maar wat hij hier gedaan heeft, kan ik met geen mogelijkheid wetenschappelijk noemen.

Men verwerft zich daarmee misschien een goedkoop succes bij hen, die nimmer van deze dingen hoorden.

Maar dit succes kan slechts tijdelijk zijn.

Want de waarheid achterhaalt alle foutieve voorstelling.

Om eens een vergelijking te trekken.

Men zou evengoed kunnen beweren, dat onze vaderen het probleem van het reisverkeer in den geheelen omvang gekend hebben, omdat de afstanden geographisch dezelfde zijn gebleven en de behoefte van den mensch om zich te verplaatsen er ook reeds was.

Tegenover Calvin staat Prof. V. al even zwak. Men leest in zijn brochure (bl. 13):

„Calvin erkent het heele Marcus Evangelie in den vorm, waarin het tot ons kwam, als gewoont van den Heiligen Geest. In het argumentum, dat aan de Harmonia voorafgaat, zegt hij met nadruk: „zij meenen, dat Marcus een bijzondere leerling van Petrus geweest is, ja zelfs dat hij het Evangelie geschreven heeft, zooals het hem door Petrus gedictéerd zou zijn en dus als een amanuensis of schrijver zijn dienst heeft bewezen. Hierover zullen wij het ons niet erg moeilijk maken, omdat het er voor ons weinig op aankomt, indien wij slechts dit vasthouden, dat hij een wetige en van Gods wege verordende getuige is, die niets heeft overgeleverd dan alleen onder voorafgaande dictéering des Heiligen Geestes.” Zoo spreekt Calvin. Hij denkt er niet aan het slot van Marcus te schrappen

als ongeacht. Ook daarvan geldt zijne verklaring, dat het „onder voorafgaande dictéering des Heiligen Geestes geschreven werd door een wetige en van God verordende getuige.”

Calvin handhaaft hier Markus als auteur van het geheele evangelie, ook van het slot.

Daarom treft nu maakt Prof. V. juist eenig voorbehoud.

Ook hier verlaat Dr. V. blijkbaar het spoor van Calvin.

En dan durft hij dit een ander verwijten.

Is dit geen toepassing van de pot- en ketel-politiek?

De zaak staat zóó, dat Calvin over het Markus-slot zwijgt?

Dit kan eenigszins verwonderen, omdat hij andere punten van tekstonderzoek wel behandelt.

Tweeërlei kan hier ter verklaring dienen.

Vooreerst geeft Calvin geen uitlegging op het Markusevangelie afzonderlijk, maar eigenlijk bij wijze van aanhangsel op Mattheus, waardoor de bijzondere eigenaardigheden van het eerste niet zoo tot haar recht komen.

Voorts vergeet men niet, dat de kwestie van Markus 16:9-20 vooral door Roomsche godgeleerden, onder wie Maldonatus vooropging, weer is opgerakeld, maar dan hoofdzakelijk na Calvijn's dood. Daaruit laat het zich begrijpen, dat latere schrijvers deze zaak wel aanroeren en Calvin niet.

Veelmeer dan hoe Calvin oordeelt in dit bijzonder geval, waarin geen voldoende tekstmateriaal hem ten dienste stond, waarvan in zijn tijd de actualiteit nog niet zoo gevoeld werd en waarover hij uit den aard der zaak weinig gelegenheid had zich te uiten, interesseert ons zijn algemeene houding tegenover het tekstonderzoek.

Daaruit kan eerst worden afgeleid, naar welke beginselen Calvin hierbij te werk ging.

Prof. Visscher verzuimde echter dit punt aan de orde te stellen.

Dit nu kan niet genoeg betreurd.

Want had hij dat gedaan, zoo zou zijn brochure anders zijn uitgevallen of misschien wel in de pen zijn gebleven.

Calvin bezat ook hierin een scherp blik.

Wij zouden reeds, dat de grootste tekstmoelijkheden, behalve in het slot van Markus, gelegen zijn in Joh. 7:53-8:11 en 1 Joh. 5:7.

Wij willen nu Calvin daarop eens naslaan en beginnen bij 1 Joh. 5:7.

Bij dezen tekst teekent hij aan: „Door sommigen is dit er geheel uitgelaten. Hieronymus denkt hierbij eer aan kwaadwilligheid dan aan misverstand en dan alleen aan den kant van de Latijnen. Maar waar ook de Griekse handschriften niet eenstemmig zijn, zoo durf ik nauwelijks iets met zekerheid te zeggen. Aangezien echter, als dit vers eraan toegevoegd wordt, het verband heel goed vloeit en ik zie, dat het in de beste en geloofwaardigste handschriften gevonden wordt, zoo neem ik voor mij het ook gaarne aan.”

Deze uitspraak is zóó duidelijk, dat er een heele theorie voor het tekstonderzoek op te bouwen ware.

Hieronymus, zegt hij, is van meening, dat de Latijnsche handschriften dit vers met boos bedoelen hebben doen vervallen. Calvin wil hiervan evenwel niet hooren. Het valt hem moeilijk uit te maken of dit vers canoniek is of niet. En als hij het ten slotte toch gaarne als canoniek aanvaardt, dan doet hij dit niet op een der gronden, door Prof. Visscher genoemd, maar omdat het verband geen moeilijkheden oplevert en de beste en geloofwaardigste handschriften het bevatten. Hij spreekt zoo alleen voor zichzelf (ego quoque). Hij laat een ander vrij er anders over te denken.

Hierin ligt alzoo opgesloten: wanneer men met een tekst te doen heeft, die in het verband moeilijkheden veroorzaakt en die in de beste en geloofwaardigste handschriften niet wordt gevonden, behoort men dien zonder aarzeling te laten vervallen.

Past dit nu toe op het geval van Markus 16 vs. 9-20.

Het verband (dit zal ieder, die de Schrift in den grondtekst kan lezen, grif moeten toegeven), vloeit hier niet, gelijk men verwachten zou.

Volgens Prof. Kuyper hebben de beste en geloofwaardigste handschriften het niet.

Zoo zou Calvin in eigen persoon in de gegeven omstandigheden precies eender hebben gehandeld.

Verschil van opinie kan alleen hierover bestaan welke de beste en geloofwaardigste handschriften zijn.

Doch genoeg om te doen zien dat het beginsel, waaruit Prof. Kuyper het Markus-slot beoordeelde, het beginsel is, dat Calvin zelf huldigde.

Ten overvloede vergelijk men het nachtere standpunt, dat Calvin in deze kwesties innam met het „naar uw tenten, o Israël!” dat Prof. Visscher op zijn ramshoren blies.

Zou Prof. Visscher werkelijk meenen, dat de Schrift bij hem veiliger is dan bij Calvin?

Misschien acht iemand het een bezwaar, dat het bij 1 Joh. 5:7 maar over één enkel vers loopt, maar bij het Markuslot over een groot deel van een hoofdstuk.

In dien geest sprak ook de „N. R. Cl.”

Ik hoop hierop later met een enkel woord van roep te dienen.

Vragen we daarom, hoe Calvin over Joh. 7 vs. 53-8:11, dus over evenveel verzen als het Markus-slot, oordeelt.

Hij schrijft: „Het staat genoegzaam vast, dat deze historie den Grieken onbekend is geweest. Daarom vermoeden sommigen, dat zij er van elders ingelascht is. Maar aangezien zij altijd door de Latijnsche kerken aangenomen is en in zeer veel oude Griekse handschriften gevonden wordt en niets bevat, dat den apostolischen geest onwaardig is, bestaat er geen reden, waarom wij zouden weigeren haar tot ons nut aan te wenden (in usum nostrum accommodare).”

Weer treft u de zakelijke toon, waarop Calvin over dit vraagstuk handelt.

Hij laat u zelfs in twijfel of hij deze geheele pericop tot het evangelie rekent of niet.

Mocht ge een oogenblik vermoeden, dat hij zich beslist vóór de canoniciteit ervan zou uitspreken, later kiest hij zijn woorden zóó, dat gij er het tegenovergestelde uit zoudt kunnen afleiden.

Hij zegt niet: er is geen reden, waarom wij zouden weigeren haar als canoniek te aanvaarden, of iets dergelijks, maar: er is geen reden waarom wij zouden weigeren haar tot ons nut aan te wenden of wilt gij: pasklaar te maken.

Maar zoo ongeveer drukken onze statenvertalers in hun voorrede op de apocriefe boeken zich ook uit.

Wat in de apocriefe boeken niet met den schriftuurlijken geest in strijd is, mogen wij tot nut en stichting gebruiken.

Maar hoe dan ook, Calvin maakt zich over een kwestie als deze niet warm.

Waar het ten laatste over waardeering der handschriften gaat, neemt hij de voorzichtigheid in acht.

Van verkettering van hen, die op dit punt het met hem oneens zijn, geen spoor.

Eindelijk mag ik niet nalaten te wijzen op zijn merkwaardige uitspraak bij Math. 27:9.

Het betreft hier een aanhaling uit het Oude Testament van de dertig zilverlingen, het loon des verraafts, waarvoor de akker van den pottebakker zou worden aangekocht.

In Zacharia (11:12) vindt men zoodanige vermelding. In Jeremia (althans naar de letter) niet. Toch wordt in den gangbaren tekst Jeremia genoemd.

Veel is in den loop der eeuwen over deze plaats getoet.

Men heeft zelfs een apocrief geschrift van Jeremia opgesteld, blijkbaar om de eer van Mattheus als geschiedschrijver te redden.

Want het lastige is, dat bijna alle voornamen handschriften hier Jeremia hebben.

Doch Calvin hakt aanstands den knoop door. Hij verklaart: „Ik kom er voor uit, dat ik niet weet, hoe de naam Jeremia hier is binnengeslopen. Ik breek er mij ook het hoofd niet mee (nec anxie laboro). Ongetwijfeld is de naam Jeremia bij vergissing gezet voor Zacharia. De zaak zelf wijst het uit. Bij Jeremia leest men niets dergelijks, noch ook iets wat daar nabij komt.”

Men heeft wel beweerd, dat Calvin het mogelijk achtte, dat Mattheus zich vergiste.

Maar tot zulk een uitlegging heeft men het recht niet.

Blijkbaar doelt hij op de overschrijvers. Die hebben volgens hem een fout gemaakt.

Het wetenschappelijke tekstonderzoek van tegenwoordig zou zich aan zulk een onderstelling, waarvoor zoo weinig grond in de handschriften wordt gevonden, niet wagen.

Maar dat doet er op het oogenblik niet toe. Klaar als de dag treedt hier aan het licht, hoe Calvin bij al zijn arbeid voor oogen hield, dat wij de oorspronkelijke handschriften (door de bijbelschrijvers zelf vervaardigd) niet meer bezitten en dat wij er ten allen tijde op bedacht hebben te zijn, dat in het overschrijven fouten kunnen voorkomen.

Toch zal niemand beweren, dat hij in eerbied voor de Schrift voor Prof. Visscher onderdeed!

Wij komen dan, wat het beroep op de vaderen aangaat, tot deze slotsom.

In zake het tekstonderzoek wijkt Prof. Visscher af en van het reformatorisch beginsel, gelijk dat bij Calvin wordt gevonden en van het reformatorisch resultaat (n.l. wat het auteurschap van het Markus-slot aanbelangt).

Daarentegen houden onze Gereformeerde kerken aan dat reformatorisch beginsel vast, terwijl sommigen of velen onder ons (hiervan laat zich geen statistiek opmaken) tot een ander resultaat komen.

Daarom deden we vroeger reeds Prof. Visscher in dit opzicht in bij de ultra's.

Hij laat in dit stuk het reformatorisch beginsel los.

Nu vatten we dit ook weer niet al te tragisch op. Er is onderscheid tusschen beginsel en beginsel. De afwijking van Prof. Visscher houden we niet

voor zoo ernstig, dat wij hem den Gereformeerden naam zouden durven ontleenen.

HEPP.

Onze Universiteit in gevaar.

Dit is wel een van de diepste indrukken, welke de bezoekers van de Jaarvergadering der Vereeniging van Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag naar huis hebben meegenomen: de Universiteit is in gevaar.

Men voelde het: men had hier niet te doen met een gewone noodkreet, zooals er in onze dagen zoveel worden geslaakt, maar het was hier harde ernst.

Vermeerderen de inkomsten niet spoedig en belangrijk, dan zou er iets moeten gebeuren, waarvan wij liever de gedachte afwenden.

Maar het oog is op Hem geslagen, in Wiens Naam onze Universiteit is opgericht.

Directeuren maakten het besluit bekend, dat een aanvraag om vermeerde staatsubsidie naar de Regeering is verzonden, opdat ook in deze ons recht worde gedaan.

Voorziet zal alom in den lande de opwekking uitgaan, dat ieder zijn bijdrage voor onze Universiteit herzie en indien eenigszins mogelijk verhoogt en tevens dat nieuwe contribuanten zich aanmelden.

De Universiteit blijve voor ons Gereformeerde volk een stichting des geloofs.

Maar nu moet het dat geloof ook in werken toonen.

Wij hopen, als deze actie zal zijn aangevangen, er nader op terug te komen.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De Kindertoelag.

Van den heer J. Huizinga, wiens sociaal werkplan ik in dit blad besprak, ontving ik, naar aanleiding van mijn opmerking over zijn bestrijding van den kindertoelag, het volgende schrijven, dat ik gaarne een plaats gun:

„Met groote erkentelijkheid nam ik kennis van uwe beoordeeling, betreffende het door mij geschreven „Werkplan“ voor „Patrimonium“. Ik hoop dat uwe beoordeeling er toe zal bijdragen, dat de mannen van „Patrimonium“ het zullen lezen, en wat er voor hen bruikbaar in staat te willen gebruiken in het belang der sociale beweging.

Het ligt niet in mijn voornemen uwe beschouwingen — waar u met mij van oordeel verschilt — te volgen, doch ik wil gaarne gebruik maken van uw vriendelijk aanbod, om mij betreffende één punt — en wel een zeer belangrijk punt — nader te verklaren. Het betreft den „kinderbijslag“ bij het loon, zooals dit in den laatsten tijd meer naar voren is gebracht.

Voor ik nader op de zaak zelve ingaan zal, wil ik even wegnemen de gedachte, alsof ik met eenig boos opzet, de voorstanders van „kinderbijslag“ in een hoek wil duwen, waar ze niet behooren, door hen n.l. toe te dichten dat zij ethische — in tegenstelling van gereformeerde — gevoelens aanhangen.

Ik heb het niet bedoeld als een beschuldiging en daarom als een dwaling aangerekend, doch meer dat het ijveren voor kinderbijslag voortvloeide uit een soort van medelijden, medegevoel met de groote gezinnen.

Het onderwerp „kinderbijslag“ is een deel van het loonvraagstuk, een vraagstuk zoo ingewikkeld en omvangrijk, dat het niet in een enkel courantenartikel is te behandelen.

Ik zal er daarom naar streven mij zooveel mogelijk te houden aan dit onderdeel en daarvoor een drietal punten kortelijk behandelen.

I. Hoe is men tot het stelsel van kinderbijslag gekomen?

II. Wat vinden wij in de H. Schrift omtrent het loonvraagstuk?

III. Hoe dienen wij als belijders der Waarheid tegenover het stelsel van kinderbijslag te staan?

I. Zooals bekend is hadden wij voor den oorlog het stelsel van individueel loon, d.w.z. er werd niet — behoudens enkele patronen, die hier en daar werden aangetroffen, welke bij het in het huwelijk treden van hunne arbeiders eenigen opslag geven — gerekend met het gezin, door onderscheid te maken tusschen gehuwde en ongehuwde arbeiders. In bedrijven waar het loon bij de week wordt gerekend en betaald, treft men hier en daar een patroon aan, die bij het in het huwelijk treden van zijn werkmans eenige verhoging geeft; in bedrijven waarin tegen uurloon wordt gewerkt vindt men dit niet, evenmin in de bedrijven waarin tegen stukloon wordt gewerkt.

Een dergelijke verhoging is ook niet gebruikelijk in het Overheidsbedrijf.

En de patronen — in welk bedrijf ook — die deze verhoging bij huwelijk van hun werkmans toekennen, doen dit louter uit eigen overweging, maar allen zijn van oordeel, dat loon moet betaald worden naar bekwaamheid.

De toenemende aanbestedingen hebben er toe geleid, dat een nieuw stelsel werd voorgestaan, n.l. dat van een minimum loon en een maximalen

arbeidsdag, wat aanleiding is geweest tot verhoging van het loon.

De neutrale arbeidersbeweging als zonder beginsel zijnde, hield zich aan de oude theorie vast; en toen de oorlogsnoodstand intrad met toenemende duurte, wreeke zich het feit, dat de Christelijke arbeidersbeweging zich tot op dat oogenblik evenzeer met den stroom had laten meedrijven. Wel hadden enkelen zich verklaard voor het familieloon, doch geen enkele stond er op dat beginsel doorgevoerd te krijgen.

De toenemende duurte maakte het noodig, dat het inkomen werd verhoogd, wat al heel spoedig werd gevonden door het toekennen van duurtoeslagen. Men had dit in 1911 geleerd, toen een korten tijd duurte ontstond door de buitengewone droogte.

De duurtoeslagen werden in allerlei vormen toegepast. Het waren wekelijksche, maandelijksche en jaarlijksche toeslagen. Dat hielp niet genoeg, waardoor men begon te ijveren voor een nieuwen vorm, n.l. een maand of een jaar „extra salaris“.

Door den voedingsnood kwam het bonnenstelsel en ontdekten men dat ieder mensch werd geteld als een nummer. Het bleek dat ongehuwde arbeiders en zij die gehuwd waren, doch geen kinderen hadden, overhielden van hun inkomen en zich allerlei weelde gingen veroorloven. Er kwam een gezinsover de verkwisting enerzijds en het toenemend tekort in de groote gezinnen anderzijds. Men geraakte met de zaak verlegen, want het werd een ware janboel. De menschen hadden namelijk hun maand extra salaris ontvangen, of zij kochten al weder op de volgende, in de hoop dat deze wel zou komen, of anders zorgden de leiders er wel voor door middel van de Vakbonden.

Bij het Overheidsbedrijf werd de eene Commissie na de andere ingesteld en niet zelden geleek het een concurrentiestrijd tusschen hen wie het meeste gaf. Velen gevoelden dat het zoo niet kon blijven en kwamen tot het denkbeeld van kindertoelag, en het valt niet te ontkennen, dat dit als noodmaatregel heilzaam heeft gewerkt.

Wel kwam de vraag: waar is de grens van het begin en waar die van het einde; zal het voor elk kind zijn, of moet men beginnen na een zeker getal, b.v. 2 kinderen; zal het dan van een ongelimiteerd getal kinderen wezen of tot een maximum van 6; moet om een grens te hebben een leeftijd worden vastgesteld, b.v. kinderen tot 14 jaar, 16 jaar of zelfs tot 18 jaar; en zoo trachtte men zich door de moeilijkheden heen te werken.

Het spreekt van zelve dat uit den kring der ongebovigen verzet kwam tegen dit stelsel, wijl men daar aanstoot op kinderbeperking. Men voelde echter dat het moeilijk voor hen was, op dien grond kinderbijslag te bestrijden; zij beriepen zich op het loon naar bekwaamheid, en bij strikte doorvoering werden vaders van groote gezinnen het eerst ontslagen tegenover ongehuwden en die geen kinderen hadden, en bij werkloosheid het laatst zouden worden aangenomen.

Niettegenstaande deze bestrijding, vond het stelsel gaandeweer toepassing en nam het een vasten vorm aan, toen de Regeering het bij onderscheiden diensten invoerde, wat niet geheel vreemd zal geweest zijn aan het feit, dat men vooral van R. K. zijde voor kinderbijslag ijverde.

II. De H. Schrift is geen boek met concrete voorschriften, uitgewerkte plannen en voor alle tijden geregelde bepalingen. Het is als een grondwet, het geeft de grondgedachte voor het leven en de toepassing daarvoor hebben wij af te leiden uit het verband. Ziende op wat ons in het Oude Testament wordt medegedeeld en meer bijzonder voor Israël voorgeschreven, dan gaan wij aan den veiligen kant als wij vasthouden aan het „gezinsloon“.

Daarin wordt gesproken van een voldoende loon tot onderhoud van het gehele gezin; van een loon dat in natura kon worden voldaan; van een loon dat tijdig moet worden uitgekeerd.

Bij het arbeidscontract, ons in Deuteronomium vermeld, werd de mogelijkheid gesteld van het algehele onderhoud van den arbeider en zijn gezin. Bij Abraham, Job en Boaz werd dit praktisch toegepast.

Bij den industriëlen arbeid in Israël, werd ongetwijfeld het weekloon toegepast en voor een groot deel in geld uitgekeerd, doch wij mogen aannemen dat het minimum voldoende moest wezen voor het gezinsonderhoud, ziende op wat iedere Israëliet aan den tempeldienst en offers had te brengen. De wettelijke plichten voor ieder Israëliet waren niet weinigen, zij moegen in hoegrootheid en omvang hebben verschild, in wezen en aard waren deze voor allen dezelfde.

Met het Nieuwe Testament moge er naar de letter verandering gekomen zijn, de geest en de beginselen bleven dezelfde, wat blijken kan uit de Paulinische vermaningen, ook waar het betref het goed recht der werklieden.

Trouwens, het gehele leven doelde op de samenstelling van het gezin, ongeacht of het samengesteld was met een groot, dan wel een klein aantal kinderen. En uit de talloze vele beloften die God in Zijn Woord heeft gegeven, zouden wij mogen afleiden, dat een groot aantal kinderen rijk maakt.

III. De vraag hoe wij staan tegenover het stelsel

van kinderbijslag, valt samen met de vraag hoe wij staan tegenover het gezin.

Beschouwen wij het gezin als eene instelling Gods, en het hebben van kinderen als een zegen van Hem, dan is het antwoord niet dubbelzinnig; immers dan is niet de maatschappij als instituut verantwoordelijk voor de zorg der kinderen, doch uitsluitend de vader.

Dan rust op den vader de volle zorg voor heel het kindertal; een zorg die hij — zoo hij geloof heeft in God — volkomen kan dragen. Zoodra dat gezin echter wordt herleid tot een groep van eenige enkelingen — hier kinderen — dan breekt men de verantwoordelijke daad der gezinsverzorging en beneemt den vader een stuk van zijn geloofswerking.

Een rechtgeaard Christen-vader van een groot gezin griet men daarmede, evenals met telkens te wijzen op het groote getal kinderen. Hij vraagt geen medelijden, hij vraagt slechts hetzelfde recht, hetgeen aan anderen wordt verzekerd. Niets meer en niets minder, want hij weet dat God hem de zorg wel mogelijk zal maken voor zijn groot gezin, wij God meer dan één zegen heeft.

Maar, zal worden opgemerkt, de vader wordt toch ook geholpen in de zorg voor het onderwijzen, het mag echter van iedereen vader — waar de Maatschappij als instituut eischen stelt in het belang eener goede functioneering van het leven — niet geveerd worden, dat hij naast zijn dagelijkschen arbeid nog tijd weet te vinden om de noodige kunde eigen te worden, dat hij zijn kinderen dat onderwijs geeft.

Trouwens, niemand uit onzen kring zal zich op dit onderwijsgeven buiten het gezin beroepen, dat het gezin nu mag worden gesplitst in een kern en een aanhangsel.

Helaas in onzen tijd van ziekelijk voelen en wegdoozelen van lijnen, waarin allerlei hulp wordt verleend, wordt veel afbreuk gedaan aan de juiste verhoudingen in gezin, bedrijf, maatschappij en staat, met het gevolg dat men in onzen kring niet meer durft aandringen op een grootere spankracht van het geloof.

In dit verband kan ik de lezing zeer aanbevelen van het debat op het referaat van Prof. Bayneek, hetwelk behandeld werd op het eerste Christelijk Sociaal Congres in 1891. Dit debat liep toen over wat „een menschwaardig bestaan“ is en te vinden in het Proces Verbaal van genoemd congres.

Het vraagstuk van de groote gezinnen is niet moeilijk op te lossen, als wij ons maar aan Gods Woord vasthouden. Dat is in de eerste plaats een vraagstuk voor het geloof, zoodat kinderbijslag als systeem en onderdeel van het loonvraagstuk moet worden ontraden. Het maakt de oplossing van het loonvraagstuk noodeloos moeilijker.

Kinderbijslag — men gevoelt het reeds — kan niet verhaald worden op den patroon, waardoor de arbeider vader van groot-gezin in gevaar komt van zijn werk, en daarom zal door een „Rijks-kinderverzekering“ de Staatsbemoeiing over de gezinnen noodeloos worden uitgebreid.

Een tweede bezwaar tegen kinderbijslag is, dat het „loonvraagstuk duwt naar het stelsel van individueel loon onder de leuze: „loon naar bekwaamheid“.

Wij kunnen alleen aanvaarden het stelsel van gezinsloon, d.w.z. een bedrag als minimum, naar de behoeften van een gemiddeld gezin.

Wij gaan hier niet twisten over een „volstrekt gezinsloon“ of een „betrekkelijk gezinsloon“. Dr. Kromsigt was in 1917 zoo begaan met het groote gezin — zie „De Standaard“ van 19 Sept. 1917 — en vraagt, hoe kunnen wij het groote gezin te hulp komen? Mijn antwoord is: wijst hen op den rijkdom van Gods beloften.

Men zal vragen: en hoe dan met vaders van groote gezinnen, die het geloof in God niet bezitten, of er zelfs vijandig tegenover staan? Maar o lieve, wij zullen toch terwille van de vijanden Gods onze beginselen niet over boord gaan werpen?

Heeft dan de Maatschappij als instituut geen taak tegenover de groote gezinnen? Ongetwijfeld. Zij zijn en blijven een voorwerp van zorg voor de Kerk en de Maatschappij, doch het zou mij te ver voeren deze hier nader te beschouwen. Bij het loonvraagstuk moeten wij echter zorgen, dat het kwaad niet wordt verlegd, door een schijnbare hulp te bieden, waardoor langs een omweg weder andere gevaren ontstaan.

Kinderbijslag kan derhalve alleen steunen op gevoelsoverwegingen, die — dat erken ik gaarne — op zich zelve niet zondig zijn, maar een gevaar opleveren voor de gezonde leer van het vertrouwen op God, zooals de H. Schrift dit op bijna iedere bladzijde voorstaat. Hierop kunnen wij als Calvinisten niet genoeg wijzen.

Uw dw. dr.,

Huizinga.

Een volgende week hoop ik op de bezwaren van den heer H. te antwoorden.

K. D.

Voorste week of loma is dat het een organisch pelijken Bij die plaats woord uitpuilt wij h gaan afloopt helegd toespra den gek opzettel de geve respect preek. de N. alleen zond e uitnod spreker Dr Bee de aa komen. hoed m gang is vatori de vuu de pro sche A Of z reactie, delde t niet de Rome al aans Actie. en Jo. dezen toen h gen zul gen". I drachte de neg Zij arb is niet der he bestrijd trekt h en de merkw bare de beëindig

Bee tus, kun den orth leer den gene gelo van gew mas mijn den vall en God elka deze gelo op tere gees voor

Rome het lez den aan parceres les in: worden

Natu deze Dr van Dr een ste de bete vaardige dit had zou de categori altijd ve ontwierp van spi kan", z schen zijn tot dat wij nen inn satie in